

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Nowe stanowiska Calamobius filum (Rossi, 1790) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce

Author: Janusz Grzywocz, Adam Larysz, Rafał Ruta, Waldemar Żyła

Citation style: Grzywocz Janusz, Larysz Adam, Ruta Rafał, Żyła Waldemar. (2020). Nowe stanowiska Calamobius filum (Rossi, 1790) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce. "Acta Entomologica Silesiana" (2020), Vol. 28, art. nr 021, s. 1-6. DOI: 10.5281/zenodo.3979432

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Nowe stanowiska *Calamobius filum* (Rossi, 1790) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3979432>

JANUSZ GRZYWOCZ¹ , ADAM LARYSZ² , RAFAŁ RUTA³ , WALDEMAR ŻYŁA^{4,5}

^{1,2,4} Dział Przyrody, Muzeum Górnośląskie, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom, Polska,
e-mail: j.grzywocz@muzeum.bytom.pl, a.larysz@muzeum.bytom.pl, w.zyla@muzeum.bytom.pl

³ Katedra Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Wydział Nauk Biologicznych UW, ul. Przybyszewskiego 65, 51-148 Wrocław, Polska, e-mail: rafal.ruta@uwr.edu.pl

⁵ Instytut Biologii, Biotechnologii i Ochrony Środowiska, Wydział Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Bankowa 9, 40-007 Katowice, Polska

ABSTRACT. New records of *Calamobius filum* (Rossi, 1790) (Coleoptera: Cerambycidae) in Poland.

Calamobius filum (Rossi, 1790) has very recently been recorded in the Polish part of Silesia. Six new localities in Upper Silesia and the Eastern Sudety Mts. are reported, details of the species' habitats are given, and migration routes are discussed. It is concluded that the Moravian Gate has played an important role in the species' spread to Poland, and it is likely that linear infrastructure, like roads and motorways, will likewise be of significance for the species' further expansion in Poland.

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, Poland, new records, species expansion.

WSTĘP

Kózkowate (Coleoptera: Cerambycidae) należą do rodzin faunistycznie najlepiej opracowanych. Z Polski znanych jest dotąd ok. 200 gatunków. Zarówno u nas, jak i w innych krajach są częstym obiektem badań, głównie z uwagi na znaczenie gospodarcze ksylofagów, które w tej rodzinie stanowią znaczącą większość. Poza tym cieszą się dużym zainteresowaniem wśród kolekcjonerów. Grupa gatunków przechodząca swój rozwój w roślinności zielnej jest w Polsce stosunkowo nieliczna; należą do niej rodzaje *Agapanthia* AUDINET-SERVILLE, 1835, *Musaria* THOMSON, 1864, *Oberea* DEJEAN, 1835, *Phytoecia* DEJEAN, 1835. Ich bazę pokarmową stanowią rośliny z rodzin Boraginaceae, Asteraceae, Apiaceae, Urticaceae i in. Czymś wyjątkowym u kózkowatych jest rozwój w łodygach traw (Poaceae). Gatunkiem rozwijającym się w trawach jest właśnie *Calamobius filum* (ROSSI, 1790).

ROZSIEDLENIE I BIONOMIA

Areal *C. filum* obejmuje większość państw Europy, przede wszystkim w południowej części kontynentu, dalej na wschód poprzez Turcję aż po Iran. Zasiedla również Afrykę Północną. W krajach Europy Środkowej do niedawna był gatunkiem rzadkim, notowanym tylko w jej najcieplejszych rejonach. W ostatnich dwudziestu latach daje się zauważyć jego ekspansję na północ. Ma to zapewne związek z ocieplaniem się klimatu, co obserwujemy w przypadkach wielu innych gatunków. Wśród obszarów nowo zasiedlanych wymienić można północno-zachodnią Ukrainę (ZAMOROKA & MATELESHKO

2016), środkowe rejony Słowacji i Czech (CHYBÍK 1996, DONGRES & CIHLÁŘ 2010), w Niemczech i Holandii dolinę Renu, gdzie czasami występuje w wilgotnych siedliskach (HADULLA 2002, BELGERS 2012) oraz ostatnio południowo-zachodnie Niemcy (ENTOMOFAUNA GERMANICA 2020). Z terenu naszego kraju został niedawno podany z dwóch bieszczadzskich lokalizacji (TATUR-DYTKOWSKI *et al.* 2017).

Calamobius filum jest związany głównie ze stanowiskami suchymi i silnie nasłonecznionymi o charakterze stepowym (BENSE 1995). Morfologicznie jest przystosowany do bytowania na cienkich łądych. Mocno wydłużone ciało, kolorystyka, wyjątkowo długie (szczególnie u samca) czułki, przyżyciowo najczęściej skierowane do przodu – to cechy, dzięki którym chrząszcz jest w terenie trudny do zauważenia (Ryc. 1). Jaja składane są przez samice pojedynczo w otwory wygrzane pod kłosami (BURAKOWSKI *et al.* 2000). Roślinami żywicielskimi są trawy z rodzajów *Agropyron* GAERTNER, *Arrhenatherum* PALISOT de BEAUVOIS, *Calamagrotis* ADANSON, *Dactylis* LINNAEUS i *Poa* LINNAEUS (SLÁMA 1998, BURAKOWSKI *et al.* 2000).

Ryc. 1. *Calamobius filum* (Rossi), osobnik z Gogolina (fot. T. Bziuk).

Fig. 1. *Calamobius filum* (Rossi), a specimen from Gogolin (photo T. Bziuk).

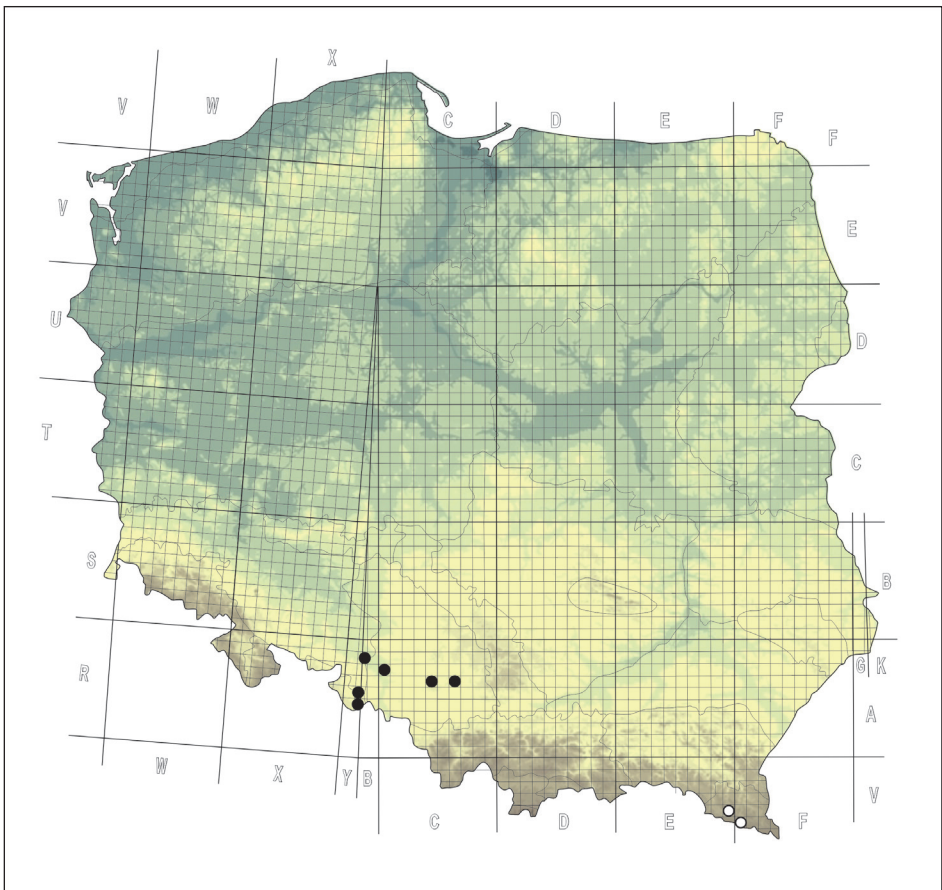
METODY

Informacje zebrano w czasie badań faunistycznych prowadzonych w 2020 roku na Śląsku. Podstawową metodą odłowu *C. filum* było koszenie muraw czerpakiem entomologicznym, część osobników odławiano również do siatki entomologicznej. Zezwolenie na badania w rezerwacie „Góra Gipsowa” wydała Regionalna Dyrekcja

Ochrony Środowiska w Opolu (decyzja WPN.6205.13.2019.Jos). Egzemplarze dowodowe znajdują się w zbiorach Muzeum Górnosławskiego w Bytomiu (USMB), Katedry Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w prywatnych zbiorach Romana Królaka.

WYNIKI

Stwierdzono występowanie *C. filum* na sześciu stanowiskach (Ryc. 2), obserwacje autorów wskazują, iż imago sprawnie utrzymuje się na zdźbłach nawet podczas wietrznej pogody.

Ryc. 2. Występowanie *Calamobius filum* w Polsce, białe punkty – dane z literatury (TATUR-DYTKOWSKI *et al.* 2017), czarne punkty – nowe stanowiska.

Fig. 2. Occurrence of *Calamobius filum* in Poland: white dots – literature data (TATUR-DYTKOWSKI *et al.* 2017), black dots – new localities.

Górny Śląsk:

- Gogolin [BA89], 3 VI 2020, 18 exx., leg. A. Larysz, W. Żyła, J. Grzywocz; 6 VI 2020, 10 exx., leg. J. Grzywocz; 11 VI 2020, 15 exx., leg. R. Królik, J. Grzywocz, na luźno rosnących kępach traw z rodzaju *Poa* w peryferyjnych częściach miejscowości;
- Grabówka [CA07], 25 VII 2020, 1 ex., na nasypie kolejowym, leg. J. Grzywocz;
- Mikołów-Mokre [CA46] (Ryc. 3), 27 VI 2020, 5 exx. w zarastającym, nieeksploatowanym kamieniołomie wapienia triasowego, leg. J. Grzywocz;
- Mysłowice-Ćmok [CA66], 5 VII 2020, 1 ex., na nasypie kolejowym, leg. A. Larysz.

Sudety Wschodnie:

- rez. „Góra Gipsowa” ad Kietrz [YR14], 27 V 2020, 1 ex., na trawiastym zboczu w rejonie dawnego wydobycia gipsu, leg. R. Ruta;
- Kozłówki ad Kietrz [YR15], 15 VI 2020, 1 ex., na ciepłolubnej murawie porastającej miedzę, leg. R. Ruta.

Ryc. 3. Stanowisko *Calamobius filum* (Rossi) w Mikołowie-Mokrem (fot. J. Grzywocz).

Fig. 3. Locality of *Calamobius filum* (Rossi) in Mikołów-Mokre (photo J. Grzywocz).

DYSKUSJA

Calamobius filum od kilkudziesięciu lat rozszerza na północ swój zasięg w Europie. Jeszcze w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku w Czechach znany był wyłącznie z południowych Moraw (SLÁMA 1998), ale szybko rozprzestrzenił się w innych częściach kraju (FORT 2008). Śląskie stanowiska w okolicach Kietrza są zapewne efektem migracji szlakiem biegnącym przez Bramę Morawską. Najbliższe niemieckie (ENTOMOFAUNA GERMANICA 2020) oraz karpackie (TATUR-DYTKOWSKI *et al.* 2017) stanowiska *C. filum* są znacznie od nich oddalone. Zaskakujący jest fakt powolnego tempa rozprzestrzeniania się tej kózki z Czech przez Bramę Morawską. Już w 1995 roku omawiany gatunek został znaleziony w rejonie miejscowości Krnov na Śląsku Czeskim, przy granicy z Polską, 20 km w linii prostej od rezerwatu „Góra Gipsowa”. Dopiero 25 lat później stwierdzono występowanie tego gatunku w polskiej części Śląska. W rezerwacie „Góra Gipsowa” obserwacje entomologiczne prowadzono także w 2019 r. W tym czasie wielokrotnie czerpakowano murawy w okresie dogodnym dla stwierdzenia *C. filum*, a mimo to gatunek ten złowiono tylko raz w bieżącym sezonie.

Rola Bramy Morawskiej w migracjach kserotermicznych chrząszczy jest dobrze znana (KUŠKA 2001, MAZUR 2001), a wiodący nią szlak migracyjny nadal funkcjonuje, choć obecnie odbywa się nim ekspansja gatunków o szerszym spektrum ekologicznym (WANAT & RUTA 2018). Co ciekawe, współczesne badania nad błonkówkami z nadrodziny Apoidea (BANASZAK *et al.* 2017) wskazują, że Brama Morawska nie pełni żadnej roli w migracjach tych owadów.

Interesujące są stanowiska omawianego gatunku w Mikołowie oraz w Mysłowicach. Szczególnie to pierwsze – regularnie penetrowane w ostatnich trzydziestu latach, jest ewidentnym przykładem pojawienia się *C. filum* w ostatnim czasie. Dość znaczne oddalenie Mikołowa i Mysłowic od Bramy Morawskiej nasuwa przypuszczenie, że ekspansja w Polsce odbywa się również innymi drogami. Najpewniej ma to miejsce wzdłuż trawiastych pasów towarzyszących infrastrukturze liniowej, np. drogom, autostradom i liniom kolejowym. Do podobnych wniosków doszli już czescy autorzy (CHYBÍK 1996).

W przypadku Gogolina mamy do czynienia z lokalizacją u zbiegu dwóch branych pod uwagę dróg migracji – zarówno Bramy Morawskiej, której przedłużeniem jest dolina Odry, jak i autostrady A4 przechodzącej przez tę miejscowość.

Rolę wspomnianych układów komunikacyjnych (np. autostrad A1 i A4) dla migracji *C. filum* i innych, współcześnie rozprzestrzeniających się gatunków, mogą zweryfikować przyszłe, odpowiednio ukierunkowane prace terenowe.

PODZIĘKOWANIA

Dziękujemy Koledze Tadeuszowi Bziukowi za udostępnienie do niniejszej publikacji fotografii osobnika *C. filum* oraz Koledze Romanowi Królikowi za przekazanie danych z odłowów własnych.

PIŚMIENICTWO

- BANASZAK J., TWERD L., SOBIERAJ-BETLIŃSKA A., KILIŃSKA B. 2017. The Moravian Gate as route of migration of thermophilous bee species to Poland: fact or myth? A case study in the “Góra Gipsowa” steppe reserve and other habitats near Kietrz. *Polish Journal of Entomology* 86: 141–164.
- BELGERS J.D.M. 2012. De zuidelijke halmboktor *Calamobius filum* (Coleoptera: Cerambycidae) nu ook in Nederland aangetroffen. *Entomologische Berichten* 72(4): 228–230.
- BENSE U. 1995. Longhorn beetles – illustrated key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verlag, Weikersheim: 512 pp.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000. Chrzęszcze – Coleoptera. Uzupełnienia tomów 2–21. *Katalog fauny Polski* 23(22): 1–252.
- CHYBÍK J. 1996. Tesařík *Calamobius filum* na jižní Moravě. *Veronica* 2: 47.
- DONGRES V., CIHLÁR V. 2010. První nálezy tesaříka *Calamobius filum* (Coleoptera: Cerambycidae) v Čechách. *Západočeské entomologické listy* 1: 59–61.
- ENTOMOFAUNA GERMANICA [online] 2020. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. <http://www.coleokat.de/> [dostęp: 02.07.2020].
- FOIT J. 2008. An interesting record of *Calamobius filum* (Coleoptera: Cerambycidae) near the boundary of Moravia and Bohemia. *Klapalekiana* 44: 127–128.
- HADULLA K. 2002. Bemerkenswerte Neu- und Wiederfunde für die Käferfauna der Rheinprovinz (Ins., Col.). *Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Rheinischer Koleopterologen* 12(1): 3–6.
- KUŚKA A. 2001. Ryjkowce (Coleoptera: Rhynchitidae, Apionidae, Nanophyidae, Curculionidae) terenów kserotermicznych Górnego Śląska. *Natura Silesiae Superioris* 5: 61–77.
- MAZUR M. 2001. Ryjkowce kserotermiczne Polski (Coleoptera: Nemonychidae, Attelabidae, Apionidae, Curculionidae). Studium zoogeograficzne. *Monografie Fauny Polski* 22: 378 pp.
- SLÁMA M.E.F. 1998. Tesaříkovití – Cerambycidae České a Slovenské republiky. Milan Sláma, Krhanice: 383 pp.
- TATUR-DYTKOWSKI J., TRZECIAK A., GÓRSKI P. 2017. *Calamobius filum* (Rossi, 1790) (Coleoptera: Cerambycidae) – nowy dla fauny Polski gatunek chrząszcza. *Wiadomości entomologiczne* 36(1): 32–35.
- WANAT M., RUTA R. 2018. Dwa gatunki ryjkowcowatych (Coleoptera, Curculionidae) nowe dla fauny Polski. *Wiadomości entomologiczne* 37(3): 168–179.
- ZAMOROKA A.M., MATELESHKO O.YU. 2016. The first record of *Calamobius filum* (Coleoptera: Cerambycidae) in western Ukraine with notes on its biology, ecology and distribution in Europe. *Proceedings of the State Natural History Museum, Lviv* 32: 113–120.

Accepted: 21 July 2020; published: 11 August 2020

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>